

EL COP MILITAR-EMPRESARIAL A HONDURES

Frank Molano Camargo

02/07/2009

www.rebellion.org

La història d'Hondures pot escriure's en una llàgrima. País de pins en primavera eterna i de muntanyes difícils, per ell hi han corregut llargs rius de sang en una llarga nit d'odi i de temor.

Rafael Heliodoro Valle, Història d'Hondures

Introducció

El cop militar contra el govern de Manuel Zelaya, ha estat justificat per la dreta internacional com el resultat “natural” de la societat hondurenya davant la pretensió de Zelaya de “violar la Constitució” al promoure una enquesta per justificar la seva reelecció al 2010, així es posaria fi, diuen ells, a l'expansionisme chavista a Amèrica Central. Però el que aquestes interpretacions oculten és que el cop va ser dissenyat i preparat per l'empresariat neoliberal, els monopolis imperialistes i la cúpula militar al seu servei, oposats als intents de canvi i democratització que el govern de Zelaya i els moviments socials hondurenys impulsen. El cop constitueix una seriosa amenaça pels pobles de la regió que com Nicaragua i El Salvador busquen un ordre diferent al neocolonialisme imposat per Estats Units durant el segle XX.

El present escrit, ubica el cop militar en un escenari nacional i internacional caracteritzat per la pugna entre el projecte de les classes dominants recolzades per Estats Units, que defensen el sistema de privilegis històrics i s'enfronten a l'emergent sector democratitzador d'Hondures que durant el govern del liberal Manuel Zelaya, va aconseguir una recomposició político-social, creant noves oportunitats de democràcia i igualtat.

Una llàgrima de temor i por com a història nacional

Hondures és un petit país centre-americà, amb 112.088 km² d'extensió i quasi 8 milions d'habitants. Gran part de la seva població té a la pell l'herència dels Maies, mentre les classes dominants estan conformades per un petit nucli de terratinents, burgesos intermediaris i una casta militar conformada per migrants d'origen europeu. El seu nom, Hondures, es deu, segons els historiadors, a la manera en que els colonialistes espanyols des del segle XVI es van referir a com de profund era el mar a la costa nord del país.

A començaments del segle XX, el país es va convertir en el model de “República Bananera”, primer sota el domini omnímode de Sam Zemurray que va fundar la Cuyamel Fruit Company, principal competència de la UFCO. Després, a partir de 1930 quan Zemurray va fusionar la seva empresa amb el monopoli imperialista de la UFCO, Hondures va ser el model de republiqueta neocolonial nord-americana. Va ser des d'Hondures que es va planejar el derrocament del president democràtic Jacobo Arbenz de

Guatemala al 1953.

Cap a la dècada de 1980 Hondures era un enclavament militar estadunidenc, a tal punt que en els mitjans internacionals es referien a aquesta nació com “un exèrcit amb país”. Al 1984, Hondures va ser ocupada com a base militar de l'exèrcit dels Estats Units per aturar la Revolució Sandinista i l'avenç dels moviments populars a El Salvador i Guatemala.

Al començar la dècada dos esdeveniments van marcar el panorama polític hondureny: al 1981 es va crear l'Associació pel Progrés d'Hondures APROH, una organització corporativa presidida pel cap de les Forces Armades i els grans empresaris, l'APROH es va convertir en el veritable poder d'Hondures, per la qual cosa utilitzava, segons les circumstàncies als dos partits tradicionals (Nacionalista i Liberal) o a l'Exèrcit. El President d'APROH era el cap de les forces armades i el vicepresident l'empresari més poderós del moment. La seva prioritat era la lluita contra el comunisme internacional, el manteniment del sistema de privilegis, l'alineació amb els Estats Units, l'exclusió política de les organitzacions populars i la negació sistemàtica dels drets del poble. L'APROH va estar acompanyada per dues de les corrents de la fanàtica dreta internacional: la secta cristiana “Església de la Unificació” del reverend Moon i la Fundació Cubana-Americana.

El segon esdeveniment ocorregut es va donar al 1982, sota la fèrula del Pentàgon; els militars convertits aleshores en una poderosa “burguesia burocràtica” i la burgesia intermediària, integrada per les famílies d'empresaris i terratinents com els Rosenthal, els Ferrari, els Canahuati Larach i els Facussé, pactaren (redactaren) l'actual Constitució. Aquest pacte consagrava el sistema de privilegis de les classes dominants, que només va ser modificat al 1999, quan en ple auge del model neoliberal es va restringir, però no es va acabar, el poder polític i econòmic dels militars, sent rellevats per la burgesia intermediària, agrupada al Consell Hondureny de l'Empresa Privada (COHEP).

Sota l'emparament constitucional en les últimes tres dècades a Hondures es van aplicar mesures antipopulars: el model contrainsurgent de “Seguretat Nacional”, doncs tot i que allí no prosperaren les guerrilles revolucionàries, la llista de desapareguts, torturats, empresonats del poble està integrada per líders camperols i indígenes, estudiants i obrers, les llistes dels condemnats eren elaborades per APROH. Des de 1985 es va instal·lar el model maquiler a la costa nord del país que va ser la base pel canvi de model econòmic a la dècada de 1990. Aquest nou model li va donar un major protagonisme a l'empresariat i va restringir en part el poder econòmic, però no polític, dels militars.

El lloc d'Hondures en l'estratègia de dominació neocolonial

La política neocolonial nord-americana contemporània pels països d'Amèrica Central s'estructura a partir de diverses peces articulades com a sistema de dominació: el TLC, que encara no ha estat firmat per Hondures; el control de l'economia per part dels monopolis imperialistes; la garantia de que el país segueixi complint el seu paper d'emplaçament militar nord-americà al continent a partir de la base estadunidenc Palmerola, (la més gran de la regió construïda per Estats Units al 1985); i per últim l'acceptació per part de les burgesies d'un lloc subordinat, però amb algun rèdit, en l'ordre global.

En tal situació, les classes dominants dels diferents països busquen estratègies per articular-se a l'ordre global, com a socis minoritaris i agents de l'imperialisme; això perquè a Amèrica Central se li han assignat certes tasques en la divisió internacional del treball

imposada per la globalització imperialista: desaparició de cultius i producció tradicionals, tals com l'arròs, frijoles, carn de pollastres, carn de porc, bou i altres i el seu reemplaçament per "la nova agricultura", producció i processament de fruites (pinyes, melons, taronges), flors, talls, plantes i altres plantacions agrícoles exòtiques, així com "noves" produccions de carns: tilapia, suxi de gambes, carn de guatlla, faisà, cocodril... El turisme i les seves diverses modalitats, s'estan desenvolupant activament; explotació de l'aigua i altres recursos abundants en el país.

Les burgesies centreamericanes estan en un desesperat procés de reconversió, unes estan ficades en el sector d'energia denominat biocombustibles: etanol, biodiesel i biomassa. Altres, s'han associat al capital estranger, en el negoci del turisme. N'hi ha altres que s'han tornat empresaris fruiters, gammers, etc. Alguns estan ficats en el negoci del software, televisió per cable, fibra òptica, etc. Per totes aquestes classes dominants qualsevol obstacle al seu objectiu de ser part de la "globalització", és assumit com un assumpte de vida o mort, d'aquí l'increment dels conflictes entre les èlits i els moviments populars a la regió.

A Hondures unes poques famílies unides als monopolis imperialistes concentren més del 90% de la riquesa, el poder polític i els mitjans de comunicació. Els empresaris Jaime Rosenthal Oliva i Gilberto Goldstein dirigeixen el Grup Continental, un dels més poderosos i els qui estan darrere del cop contra Zelaya. Aquest grup monopolitza la banca, l'agroindústria i els grans mitjans de comunicació: Diario Tiempo, Canal 11 i Cable Color. Altres rics empresaris que s'oposen a la democratització de la societat hondurenya són: José Rafael Ferrari (mitjans de comunicació), Juan Canahuati (maquila, Grupo Lovable), Camilo Atala (finances), José Lamas (explotació de la fusta), Fredy Nasser (telefonía i energia tèrmica), Jacobo Kattán (tèxtils), Guillermo Lippman (indústria del sucre) i Rafael Flores (construcció). Miguel Facussé, condecorat pel Senat colombià al 2004 amb l'Ordre Mèrit a la Democràcia, és un dels magnats més forts d'Amèrica Central, qui incursionà en el negoci de la palma d'oli. Al 1992, va recolzar la llei de Modernització Agrària que va afavorir la concentració de la propietat de la terra, al comprar terres als camperols a menys del 10% del seu valor. La monocultura de la palma va causar una forta reducció de la producció alimentària, però va convertir a Facussé en un dels majors productors de palma a Amèrica Central.

D'altra banda, 1 milió i mig d'hondurenys viu als EUA, la majoria en condicions d'il·legalitat, se solen anomenar "mojados" i aporten a les seves famílies amb les remeses, el que avui constitueix gran part del pressupost de l'estat, a la vegada que entitats com Western Union, Gigante Express s'enriqueixen cobrant comissions per les remeses.

A més, diferents comunitats resisteixen a la voracitat dels empresaris, per exemple, quasi mig milió d'habitants negres, els pobles garifones de la costa hondurenya s'enfronten amb l'empresari Rosenthal Oliva pel control dels seus territoris, que volen ser reconvertits en un megaprojecte turístic. També l'empresari Facussé ha expropiat terres dels pobles garifones pels seus megaprojectes de palma d'oli.

Els moviments socials i l'esquerra hondurenya

Amb el model repressiu de la dècada de 1980 es va produir una crisi de l'esquerra hondurenya i dels moviments socials. El Partit Comunista es va dissoldre al 1990 donant origen a una concertació democràtica, que avui es denomina Partit d'Unificació

Democràtica, que recolza al president Zelaya. El moviment obrer va ser abatut, igual que el moviment camperol i indígena; no obstant les implicacions del model econòmic i polític actual han dut als sectors populars a reorganitzar-se per defensar els seus drets bàsics. Una de les principals coalicions és l'Aliança Cívica per la Democràcia, a la Zona Occidental del país, que aglutina diferents sectors socials. Una altra és la Coordinadora Nacional de Resistència, potser la coalició popular més important, al costat del Bloc Popular. Els indígenes han desenvolupat les seves lluites amb la Confederació de Pobles Indígenes d'Hondures, COPINH.

Tots aquests moviments desenvolupen lluites contra el model miner depredador que està omplint el país de llacunes de cianur, contra la construcció de repeses, la depredació dels boscos, una política petrolera que disminueixi els costos de la gasolina importada, contra la ocupació militar nord-americana i per la democratització de la societat hondurenya.

El govern de Manuel Zelaya i l'aparició d'un nou camp en la lluita de classes

A l'any 2005 el Partit Liberal va presentar a Manuel Zelaya Rosales com el seu candidat presidencial, el qual va triomfar derrotant al candidat del governant Partit Nacional, Porfirio Lobo Sosa. Zelaya va assumir el mandat al gener de 2006, semblava que es tractava d'una nova "volta de cargol" en l'ordre neocolonial; però la dinàmica del moviment popular hondureny i un context internacional favorable als canvis democràtics a Amèrica Llatina, van dur a Zelaya a un "gir polític inexplicable i intolerable" per les classes dominants i l'imperialisme. Zelaya prové d'una família de terratinents de la fusta, implicada als anys 80 amb grups d'extrema dreta i repressió sobre comunitats camperoles. Des de molt jove va prendre part de l'establiment, militant a les files liberals i sent funcionari de carrera en diferents governs tan del partit Nacional com del Liberal.

Durant el primer any del seu govern (2006) va enfrontar una onada de protestes populars, de part tan del magisteri, que exigia el compliment de l'estatut del docent com dret adquirit i conquesta laboral; com dels taxistes i altres transportadors que exigien una rebaixa en els preus de la gasolina. Inicialment Zelaya es va mostrar continuista, és a dir, va desconèixer les demandes populars, però les disconformitats amb l'administració nord-americana i les diferències amb els seus "germans de classe", el van dur a reorientar les seves coordenades polítiques.

A l'any 2007 el govern hondureny es va enfrontar a l'ambaixada d'Estats Units que defensava a les tres importadores de derivats del petroli qui durant 85 anys havien monopolitzat la seva importació: les estadounidenques Esso i Texaco i l'holandesa Shell. Zelaya les va desposseir dels tancs d'emmagatzematge de combustible al comprar els productes a una altra empresa estadounidenca (Conoco Phillips) que va guanyar una licitació. Amb aquesta mesura es va aconseguir la disminució del preu de la gasolina, afavorint els interessos dels taxistes i altres transportadors. Però aquest gest va ser interpretat per Estats Units com un desafiament a la seva autoritat; l'ambaixador d'Estats Units a Hondures, Charles Ford, va acusar a Zelaya d'expropiació i va amenaçar amb esperar "instruccions de Washington" per definir quin comportament prendre davant el govern hondureny.

A més, per fer sustentable aquesta política de baix cost de la gasolina, Zelaya es va apropar a Venezuela i a la seva proposta de PETROCARIBE com una forma de compra de carburants al crèdit, amb el pagament del 50% i el restant 50% pagable en 25 anys

amb l'1% d'interès, amb la oportunitat d'invertir una part del capital estalviat en projectes d'inversió social. Aquesta va ser una alternativa criticada per la oposició de dreta que es queixava dels acords de Zelaya amb el "comunisme internacional".

Un altre tema de discòrdia amb les classes dominants hondurenys va ser la intenció del govern de protegir els boscos hondurenys, en contra de la voracitat depredadora dels empresaris que amb la tala il·legal afecten a les comunitats indígenes. Aquesta mesura tampoc va ser ben rebuda per les classes dominants, qui no entenien per què si Zelaya prové de l'èlit de la fusta ara afecta la llibertat d'empresa.

Davant la oposició empresarial i els qüestionaments per part del govern nord-americà, Zelaya se la va jugar per enfortir les aliances amb governs democràtics d'Amèrica Llatina, a finals de 2007 va establir relacions amb Nicaragua i Veneçuela i al 2008 va decidir formar part de l'ALBA -Alternativa Bolivariana per les Amèriques-. La reacció de l'empresariat, agrupat en el Consell Hondureny de l'Empresa Privada COHEP, ha sigut clara, en un dels seus comunicats de 2008 va manifestar: "El sector privat manifesta el seu desacord amb aquesta iniciativa unilateral del poder Executiu, que desconeixent la nostra història, tradicions i cultura, pretén comprometre al país en una aliança política, militar i ideològica danyina pel futur del poble hondureny i de la lliure empresa".

Tan el COHEP com els diputats dels partits tradicionals, inclòs el propi president del Congrés, Roberto Micheletti (el president colpista), rebutjaren la firma del tractat que incorpora a Hondures a l'ALBA i es van comprometre a deixar-lo com a lletra morta sense cap viabilitat.

Al 2009 dos assumptes van tensar encara més el camp de la lluita de classes. En primer lloc l'impuls a un decret d'augment del salari mínim, que ha tingut una bel·ligerant oposició del Consell Hondureny de l'Empresa Privada (COHEP), que es nega a complir el decret d'alça del salari mínim.

També a començaments del 2009, Zelaya va començar a promocionar una iniciativa per crear condicions polítiques que possibilitin un nou ordenament juridico-polític, impulsant després de les eleccions de 2010 a una Assemblea Constituent, que compta amb el recolzament dels moviments socials i de l'Esquerra. Per això a les eleccions de juny de 2009 es crearia una quarta urna de consulta popular. Aquesta iniciativa va "fer vessar el vas" de la intolerància dretana, el Tribunal Suprem Electoral, la Fiscalia General, la Cort Suprema de Justícia, el Congrés de la República, el partit Liberal (al qual pertany Zelaya) i els comandaments militars declararen il·legal la consulta, aduint que era una maniobra reeleccionista que violava l'ordenament constitucional vigent.

De part dels moviments socials, les mesures de Zelaya van ser vistes com a oportunitats pel poble i com a decisions que havien de ser aprovades. Tan el Bloc Popular com la Coordinadora Nacional van decidir recolzar activament les iniciatives polítiques que tendeixen a la democratització. En un comunicat de maig de 2009, el Bloc Popular manifestava:

"Manifestem al Poble Hondureny que a la oligarquia i a les transnacionals no els preocupa la reelecció o el continuisme, el que els preocupa és que amb una nova constitució perdran els seus privilegis de dominació sobre el treball i apoderament dels nostres recursos naturals, serveis públics i mercats per seguir obtenint guanys multimilionaris i atemptant contra la nostra sobirania i independència. És per això que fem aquesta crida a tot el poble perquè recolzi la consulta popular".

Tot això va alertar la tranquil·litat de les classes dominants, les qui començaren a posar en marxa l'estratègia colpista. El 24 de juny Zelaya va destituir al General Romeo Vásquez, Cap de l'Estat Major Conjunt, per haver-se negat a distribuir les targetes de votació de la consulta, davant d'això el Ministre de Defensa i altres caps militars van renunciar. A la vegada la Cort Suprema va recolzar als comandaments militars. El 28 de juny, dia de la consulta popular, grups especials de l'exèrcit van arrestar a Zelaya i a altres membres del govern, maniobrant amb l'argument de que el govern havia renunciat voluntàriament. El Congrés immediatament va nomenar a Roberto Micheletti, president del Congrés, com a president encarregat fins a gener de 2010 i va establir el toc de queda, a la vegada que s'ha iniciat no només el desmuntament del govern de Zelaya, sinó una nova onada de persecució contra el moviment popular.

El 29 de juny el Consell Hondureny de l'Empresa Privada (COHEP) es va manifestar a favor del cop d'Estat i va recolzar la decisió legislativa de designar al president del Congrés, Roberto Micheletti: "No s'està canviant un President per un altre. S'ha aconseguit en un marc d'unitat nacional, mantenir la institucionalitat i el respecte a la Constitució i les lleis", diu el comunicat dels empresaris.

Mentrestant a nivell internacional, és sorprenent, per no dir cínic, el silenci còmplice del govern nord-americà de Barak Obama, qui a més d'expressar preocupació no ha mogut ni un dit per exigir el restabliment del govern de Zelaya. Altres governs llatinoamericans, principalment els governs democràtic populars de Veneçuela, Bolívia, Equador, Nicaragua, han exigint la tornada al govern del president deposat.

Els moviments populars d'Hondures han cridat a la desobediència civil i a la mobilització contra el règim il·legítim que s'ha establert. La lluita de classes a Hondures entra en un nou període, el poble defensant els interessos de democratització i els espais possibilitadors de canvi oberts pel president Zelaya i les classes dominants, recolzades per Estats Units, decidides a defensar els seus privilegis.

Frank Molano Camargo és docent de Ciències Socials a la Universitat Districtal Francisco José de Caldas i coordinador de la revista Viento del Sur – Colòmbia.